

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-34-34-45>

УДК 37.017.4:172. | :355.48(470:477) «2014/...»

Горбатюк Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Іван Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>

horbatiuk@kpnpu.edu.ua

Поліщук Світлана Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Іван Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>

sunrisemoon@email.ua

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. На тлі російсько-української війни питання національно-патріотичного виховання та функціональна спроможність наявної системи національно-патріотичного виховання стали не тільки питаннями віддаленої перспективи, але нагальною проблемою, що потребує ефективних рішень. Вагому роль у виробленні єдиних підходів до предмета дослідження відіграє ратифікована в червні 2022 року Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо її реалізації до 2025 року. Ухвалення під час дії воєнного стану директивних документів такого зразка свідчить про орієнтованість держави на цінності національної ідеї, активного патріотизму, націєцентричного світогляду громадян у прагненні подолати зовнішнього ворога, розбудувати сильну державу та надалі вберегтися від загроз нових війн під впливом слабкості національної системи патріотичного виховання, котра наразі дала можливість проникненню ворожих наративів. Мета статті полягає в концептуалізації поняття національно-патріотичного виховання учнів у контексті російської-української війни. У площині реалізації вказаної мети визначено базові вектори національно-патріотичного виховання учнів, з'ясовано відношення й намічено механізми управління, котрі потрібні для вирішення актуальних питань національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану та в близькій повоєнній перспективі. Для артикуляції питань національно-патріотичного виховання використано праці провідних західних дослідників із проблем виховання патріотизму та формування

національного світобачення громадян. Також використано актуальні праці українських дослідників, які обґрунтовують аспекти національно-патріотичного виховання вже з настанням воєнного стану. Окрім того, звернено увагу на давніший та сучасний досвід США в побудові життєздатної стратегії національно-патріотичного виховання. Водночас вказано на недоліки підходів до національно-патріотичного виховання в Україні, які завадили формуванню націєцентричної оптики за 30 років незалежності й уможливили воєнне вторгнення ворожої держави з її імперськими ідеалами й псевдонаративами українсько-російської єдності.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання; націєцентрична оптика; національна ідея; національна ідентифікація; російсько-українська війна; соціально-громадянська компетентність.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Низка дослідників звертає увагу на те, що ментальні підвалини російсько-української війни криються в глибинних питаннях несформованості української національної оптики [1; 9], або ж української національної ідеї. Національна ідея «Енциклопедією історії України» детермінується як духовна основа життєдіяльності нації, система соціокультурних координат, яка задає їй світоглядні та цілепокладальні орієнтири, визначає ціннісні орієнтації [6]. Через індивідуальне усвідомлення національної ідеї людина має змогу усвідомити власне місце та роль у формуванні майбутнього своєї нації, збагнути приналежність до своєї країни (засобами національної самоідентифікації), перспективні цілі поступу нації та інструменти її досягнення за допомогою спільних зусиль [4, с. 7]. Натомість націєцентрична оптика може бути означена як спосіб оцінювання минулого, теперішнього й майбутнього країни крізь призму домінування цінності національної ідеї єдності, соборності, незалежності й процвітання українського народу. Обидва концепти не є довільними й некоординованими щодо процесу свого становлення, а натомість потребують чіткого алгоритму націєцентричних підходів до виховання. Осередком формування національних почуттів і цінностей є насамперед виховання – процес, що є невід’ємним від навчання й реалізується інституційно та позаінституційно внаслідок імплементації ідей національної єдності й розвитку. Чіткість усвідомлення елементів національно-патріотичного виховання є запорукою успішного покрокового втілення їх у життя. Як результат – формування духово, ментального, діяльнісно тощо сильної нації, здатної протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам своєї цілісності.

На тлі російсько-української війни актуальність національно-патріотичного виховання та його функціональна спроможність стали не тільки питаннями віддаленої перспективи, але нагальною проблемою, що потребує ефективних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання національно-патріотичного виховання тісно пов’язане з формуванням національної ідентичності, котра з погляду психології вважається однією із особистісних форм ідентифікації.

Чільне місце тут належить сформованості культурної компетентності (англ. *cultural intelligence / cultural quotient*). У фокусі національно-патріотичного виховання – націєкультурної компетентності. З одного боку, культура є невід’ємною частиною ідентичності й детермінує її; з іншого боку, культура є способом вираження ідентичності й у цьому разі вже детермінується нею. Особистісні форми ідентифікації (за визначенням Мануеля Кастеллса, «основна ідентичність» [14]) окреслюються тим, як ми визначаємо себе – стосовно самих себе (тобто внутрішньо) та стосовно інших (тобто зовнішньо). У першому разі ми говоримо цінності, переконання, ставлення до себе та інших. Другий тип ідентичності стосується, зокрема, ролей, які ми відіграємо в суспільстві, і наших стосунків з іншими. У цьому разі ми часто маємо кілька ідентичностей. Ідентичність у вченні Мануеля Кастеллса трактується як фундаментальна частина людей як індивідів, принаймні в ліберально-демократичних суспільствах [14]. Однією з найважливіших форм ідентичності є колективна ідентичність, зокрема національна [17, с. 223]. Фундаментальною частиною національної ідентичності визначено колективну культуру. Важливим є те, що національна ідентичність та поняття «національна ідея» в зарубіжних публікаціях, а подекуди і в українських [11, с. 184], розглядається в колі питань колективної безпеки, що, власне, емпірично доведено розвитком ситуації в Україні на етапі бурхливого процесу націєтворення, який декількома особливо виразними хвилями відбувається від часу здобуття Україною незалежності й дистанціювання від ворожої імперської держави.

На основі аналізу праць коректним буде встановити причинно-наслідкові зв’язки так: особистісна культурна ідентифікація – колективна культурна ідентифікація – національна ідентифікація. І всі ці етапи особистісної та соціальної детермінації громадянина лежать у площині складного парасолькового поняття національно-патріотичного виховання. Результатом успішного національно-патріотичного виховного впливу якраз можна вважати стійкі маркери національної ідентичності та активний патріотизм.

Якщо в Україні процес націєцентричного виховання впродовж усього періоду незалежності був сповнений протиріч і гостродискусійних питань між непримиренними політичними опонентами, що заважало створенню потужної й однорідної націєцентричної лінії, то на противагу цьому дослідники помічають акцентовану лінію патріотичного виховання народів Росії, яку публічно артикулював Володимир Путін [16]. Це дало йому змогу згуртувати поневолені досі народи імперської держави в ідеї збройно, убивчо протистояти вигаданим загрозам із боку України (ідеться про вигадані утиски росіян в Україні, боротьбу з начебто неофашистами тощо). Прогалини національно-патріотичного виховання в Україні, що насамперед виникали через ту ж несформованість націєцентричної оптики серед українських політичних діячів та часто представників культурної, освітньої галузі, дали змогу кремлівській владі поширювати серед українців згубні наративи. Зокрема, не випадково 12 липня 2021 року, тобто менш як за рік до повноцінної війни, на офіційному кремлівському сайті було оприлюднено велику за обсягом «розвідку» (котра містила понад 33 тисячі друкованих знаків) від імені російського президента-диктатора [5]. Стаття мала назву «Про історичну єдність росіян та українців» й стала

першою публікацією на офіційному сайті ворога, який було опубліковано не тільки московитською, але й українською мовою. Це промовисто свідчить про те, що цільовою аудиторією статті були також і українці. Особливо покоління українських громадян, котре виховувалося або у вакуумі національно-патріотичного виховання, або з його хибно виставленими пріоритетами – на користь ворога, а не власної держави.

Хоча за майже рік тривання російсько-української війни з'явилося чимало праць із питань національно-патріотичного виховання [3; 10; 12; 13], дослідницька проблема не може вважатися вичерпаною. Навпаки, вважаємо, що контекст війни якраз є тим чистилищем національного духу, котре дасть змогу вибудувати потужну лінію національно-патріотичного виховання, що уможливить розбудову сильної й об'єднаної української нації, здатної не тільки консолідовано протистояти ворожим силам (як то, власне, уже є), але й не допустити самого факту будь-яких збройних зовнішніх чи внутрішніх протистоянь та тлі слабкості націєцентричної оптики.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в концептуалізації поняття національно-патріотичного виховання учнів у контексті російської-української війни. У заданій парадигмі концептуалізація передбачатиме визначення базових векторів, з'ясування відношень і намічення механізмів управління, котрі потрібні для вирішення актуальних питань національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану та в близькій повоєнній перспективі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Національно-патріотичне виховання насамперед мусить бути системним і комплексним заходом усіх державних інституцій, котрі прямо чи опосередковано впливають на виховання молодих поколінь. Тобто концепт формування націєцентричної позиції громадянина не обмежується вузько таргетованими заходами із виховання патріотичних почуттів, як і не формується під час вивчення котрогось одного предмета у школі, хоч і лежить більше в площині гуманітарної галузі. Чарльз Дорн, співавтор книги «Патріотичне виховання в глобальну епоху» (2018), говорить про відмінності у семантиці терміна «патріотичне виховання» на різних етапах історії [15]. Однак він же підкреслює, що державна освіта здавна використовувалася як засіб для виховання патріотизму. Принципове значення для успіху національно-патріотичного виховання має розвиток критичного мислення й дотримання інформаційної гігієни, що надсуттєво якраз із огляду на активність російської пропаганди, яка в глобалізованому інфопросторі не обмежується суто московитською цільовою аудиторією.

За декілька тижнів до повномасштабного вторгнення на сайті ресурсу АрміяInform (інформаційне агентство Міністерства оборони України) з'явилася стаття «Національно-патріотичне виховання молоді як необхідна передумова створення громадянського суспільства» [2]. Основні тези висвітлені якраз на тлі наростання

конфлікту між Україною та державою-агресором. Так, зазначено, що «*формування україноорієнтованих цінностей передусім у молодого покоління є нагальним завданням системи освіти України*» [2]. Із цією метою Указом Президента України затверджено стратегію національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки, що підкріпила також постанова Кабінету Міністрів України, якою імплементували релевантну державну цільову соціальну програму. Окрім контексту передвоєнних протиріч, ідеться про ширшу функціональність стратегії: це також точка опори й фундамент самоідентифікації у світовому медіадискурсі [2].

Отже, національно-патріотичне виховання не є замкненою системою. Натомість воно дуже сильно залежить від домінантних у державі наративів. Зокрема, від сили національної ідеї, артикульованої офіційними державними установами. Чи не основним недоліком націєтворення, яке суттєво посаблює якість національно-патріотичного виховання в Україні, вважаємо намагання «догодити всім» зацікавленим у питаннях національного становлення українців, що означає брак фокусу й розпорошування зусиль в прагненні задовольнити інтереси етнічні за рахунок нехтування інтересами українськими, національними. Яскравим прикладом цього є розвиток мовного питання в Україні. Як відомо, 15 травня 2003 року в Україні було ухвалено Європейську хартію мов, яка згодом рішенням Конституційного Суду була визнана нечинною. Однак сам факт того, що через цей документ статус регіональної мови в Україні отримало аж 13 мов, а це абсолютно безпрецедентний випадок з-посеред інших країн-підписантів хартії, свідчить про розфокусованість національної ідеї. І мовне питання є лише одним, хоча й одним із найважливіших, його аспектів.

Дуже часто намагання провести українські національні ідеї, інтегрувати їх як детермінанту розвитку держави в Україні наштовхується на критику з боку опозиційних, як правило, проросійських сил, котрі відразу беруться звинувачувати носіїв національної ідеї в неповазі до нацменшин, несвоєчасності питання й т. д. Зрештою, це й створило ґрунт для ідеологічної невизначеності, а та – для можливості воєнного вторгнення у сподіванні ворога на підтримку з боку проросійськи налаштованого населення. Утім, тотальної підтримки не сталося, натомість відбулася досі нечувана консолідація українців як нації. А це означає й максимально сприятливий час для створення надійних підвалин національно-патріотичному вихованню українських учнів. Психологи відзначають потужний вплив ідеї спільного ворога на об'єднання груп людей. Власне, так відбулося з українцями, коли вони отримали спільного ворога й почали активну кампанію протистояння йому на всіх можливих діяльнісних та духовно-ідеологічних рівнях.

Важливим у формуванні правильного ракурсу національно-патріотичного виховання є досвід зарубіжних країн. Так, Президент США Дональд Трамп 2020 року оголосив про плани створення нової комісії з підтримки «патріотичного виховання» в країні [19]. Зауважмо, що в країні, яка є, за оцінками експертів, сучасною супердержавою, питання патріотичного виховання не є вирішеним, а натомість активно підтримується на найвищому політичному рівні. Дональд Трамп заявив таке: «Ми повинні розчистити заплутану мережу брехні в наших школах і класах і навчити наших дітей чудової правди про нашу країну. Ми хочемо, щоб наші сини та доньки

знали, що вони є громадянами найбільш виняткової нації в історії світу» [19]. Під час аналізу цієї цитати важливо зважати на добір лексики, семіотичний бік висловлювання: позбавлення від брехні, що означає також формування «єдиної моделі історичної правди», винятковість американців як нації (зауважмо, що українці як нація мають значно багатшу й довшу історію становлення – із глибини віків, тоді як американська нація є порівняно молодою й генетично сформованою із представників низки народів європейців-емігрантів), вектор світової історії. Патріотичне виховання трактується в США як форма політичної освіти, формула якої націлена на намагання навчити громадян любити свою країну [19; 20].

Варто згадати такі обов'язкові атрибути національно-патріотичного виховання у США, як «Клятва вірності американському прапору», американські прапори біля більшості шкіл США. Іншим прикладом є мова. Протягом 19 століття багато штатів дозволяли школам викладати мовою, яка переважала в їхній місцевості – у деяких частинах Огайо, де проживало багато німецьких поселенців, це означало, що вчителі викладали німецькою мовою. У Луїзіані в школах домінувала французька. У Нью-Мексико була двомовна програма іспанською та англійською. Але наприкінці століття ці закони були скасовані в межах спроби створити національну ідентичність. Зараз в США активно провозиться думка, що кожен, хто збирається бути хорошим американцем-патріотом, повинен розмовляти американською англійською» [15]. Зауважмо знову, що не просто англійською, а її американізованим варіантом. Натомість варто згадати наратив про двомовність в Україні, де не йдеться про домінуючий варіант якоїсь мови, а взагалі про нехтування 10 статтею Конституції держави на користь мови окупанта.

Ще одним уроком національно-патріотичного виховання із досвіду США є те, що під намаганням «американізувати» іммігрантів, які почали прибувати зі Східної та Південної Європи, в американських школах активно використовували метод позитивних героїв на уроці історії. Одним із прикладів цього є казка про Джорджа Вашингтона, котрий зрізав вишневе дерево, або історія про те, як «Мейфлауер» тріумфально пливе до Плімут-Рок і знаменує народження нової нації.

У США в парадигмі національно-патріотичного виховання набула популярності теорія Л. Швейкарта про американську винятковість – концепцію, що є ключовою для патріотичного виховання [20]. І хоча критики кажуть, що вчення Швейкарта є надто спрощеною версією історії, а сам акцент на винятковості може бути небезпечним [18], ця ідея дедалі міцніше приживається в системі національного виховання США. Що стосується «патріотичної» частини громадянського виховання, то Л. Швейкарт навів промовисту метафору: «Чоловік каже, що любить свою дружину, але постійно критикує її публічно й говорить лише про її недоліки, відмовляється носити обручку або говорити публічно, що він любить її, до того ж виправдовує людей, які її ображають... Людина, яка так ставиться до своєї країни, у жодному разі не може бути патріотом».

Приклад США наштовхує на низку принципово важливих думок щодо національно-патріотичного виховання. А саме його важливі складові: позитивний імідж історії держави, підтримка мови й безальтернативна, чітка мовна політика, активне залучення національної символіки та визначених ритуалів національної

приналежності, орієнтованість насамперед на бажання посилити власну націю, а не догодити національним меншинам (навіть попри звинувачення в расизмі), потреба підтримувати національно-патріотичну складову виховання на всіх етапах розвитку держави, тобто непроминальність цієї проблеми як такої.

Вагому роль у становленні системи національно-патріотичного виховання має ухвалення Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходів щодо її реалізації до 2025 року [7]. Важливо, що ухвалено їх уже під час дії воєнного стану – у червні 2022 року. Це свідчить про актуальність її змісту з урахуванням контексту російсько-української війни. Концепцією визначено конкретні заходи школи як соціального інституту щодо формування нового громадянина-патріота, що діє на основі національних та європейських цінностей. Центральною є ціль утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Інструментами національно-патріотичного виховання в школі є тематичні інформаційно-просвітницькі й освітньо-виховні заходи:

- круглі столи, диспути, брейн-ринги, вікторини;
- переглядання й обговорення презентацій і відеоматеріалів патріотичного змісту (про історичний та теперішній фокус розвитку українців як нації);
- уроки й позаурочні заходи, присвячені видатним постатям, пам'ятним та ювілейним датам в історії українського національного поступу;
- краєзнавчі акції літературно-просвітницького та природоохоронного змісту;
- фольклорно-етнографічні експедиції;
- тематично-екскурсійні проекти на кшталт «Шляхами героїв», що передбачає відвідування військових частин, музеїв війни, Алеї Пам'яті полеглих.

Поміж тим важливу роль відіграють усеукраїнські заходи патріотичного єднання молоді, що відбуваються в активній формі та мають під собою історичне підґрунтя (традиції козацького кола, вільного народного віча). Зокрема, ідеться про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»), котра поєднує мету формування патріотичної свідомості та спортивно-оздоровчу роботу з молоддю.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, у статті проаналізовано актуальні ракурси питання національно-патріотичного виховання учнів у контексті російсько-української війни. Національно-патріотичне виховання потребує комплексного підходу та чіткості націєцентричного нарративу з боку провідних державних інституцій, закріплення націєцентричної ідеї в законодавчих актах, іншій офіційній документації, яка впливає на алгоритм здійснення національно-патріотичного виховання у межах шкільної освіти. Однак важливо розуміти, що національно-патріотичне виховання, котре передбачає формування соціально-громадянської компетентності, починається ще в закладах дошкільної освіти й продовжується в училищах, у закладах фахової передвищої й

вищої освіти, а також реалізується у форматі неформальної освіти й виховних впливів поза системою школи.

Подальші розвідки можуть стосуватися розроблення конкретних алгоритмів впровадження Концепції національно-патріотичного виховання в школі, а також їх емпіричної апробації.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Забужко, О., 2022. *Оптимізм української історії. Омріяна та вистраждана Незалежність України*. Лекція. Доступно: <<https://www.youtube.com/watch?v=ldzU4rvSRCY>>.
2. Залюбовський, І., 2022. Національно-патріотичне виховання молоді як необхідна передумова створення громадянського суспільства. *АрміяInform*. 6 Лютого 2022. Доступно: <<https://armyinform.com.ua/2022/02/06/nacjonalno-patriotychne-vyhovannya-molodi/>>.
3. Іжук, С., Шубер, О. А., 2022. Національно-патріотичне виховання на уроках історії та громадянської освіти у 5-му класі в умовах російсько-української війни (2014–2022 рр.). *Інноваційні практики наукової освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 15–19 грудня 2022 року*. 1-57, 938.
4. Ковальчук, Н., 2021. Українська національна ідея на вирішальних етапах розвитку українського суспільства. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, 32(4). 7–18.
5. Метельська, М., Переведенець, П., 2022. «Денацифікація» перетворилася на «деукраїнізацію»: як змінювалася риторика путіна протягом року та з початку війни. *Волинь online*, 11 Квітня 2022. Доступно: <<https://volynonline.com/denacyfikacziya-peretvorylasya-na-deukrayinizacziyu-yak-zminyovalasya-rytoryka-putina-protyagom-roku-ta-z-pochatku-vijny/>>.
6. Нагорна, Л. П., 2010. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка: Інститут історії України. Доступно: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalna_ideia>.
7. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України [...], 2022.: *МОН України; Наказ, Концепція, Заходи від 06.06.2022*, 527. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>>.
8. Про організацію Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») в навчальних закладах, 2015. *Лист Міністерства освіти і науки України від 17.02.2015 р. N 1/9-78*. Доступно: <<https://ips.ligazakon.net/document/MUS24152>>.
9. Расевич, Л., 2022. Літературне краєзнавство в естетико-ціннісній парадигмі епохи глобалізації. *Вісник науки та освіти*, 7(7), 27–34.
10. Сидоренко, Н.І., Гриценко, І.В., Денисенко, В.В., Борисенко, Н.М., 2022. Державна мова як визначальний фактор професійної діяльності майбутніх освітян півдня України. *Інноваційна педагогіка*, 50. 2, 43–49.
11. Станіславенко, Л., 2020. Українська національна ідея: перспективи сучасної інтерпретації. *Evropský politický a právní diskurz*, 7, 1, 184–189.

12. Устименко, І. П., 2022. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. *Педагогічний вісник*, (1–2), 26–29.
13. Шершень, М. В., 2022. Національно-патріотичне виховання в умовах російсько-української війни (2014–2022 рр.): флешмоби як проєктна діяльність здобувачів освіти. *Інноваційні практики наукової освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 15–19 грудня 2022 року*, I-57, 1137.
14. Castells, M., 2004. *The information age: The power of identity*. New York: Blackwell Publishing, 209.
15. Curren, R., & Dorn, Ch., 2018. *Patriotic Education in a Global Age*. Chicago: University of Chicago Press, 196.
16. Hurska, A., 2019. Putin Seeks to Garner Support of Russian Youth through Military-Patriotic Upbringing (Part One). *Eurasia Daily Monitor*, 16, 51.
17. Jing, Y., 2020. On Manuel Castells' Identity Theory. *Self-awareness of Life in the New Era*, 1, 223. Available at: <<https://www.nbcnews.com/news/asian-america/colorado-teacher-students-rebuild-japanese-american-prison-camp-piece-piece-n1134456>>.
18. Murray, R., 2020. What is 'patriotic education' and why is it controversial? *Today*. Available at: <<https://www.today.com/parents/what-does-president-trump-mean-patriotic-education-t192373>>.
19. Schweikart, L., & Allen, M. A., 2014. *Patriot's History of the United States: From Columbus's Great Discovery to America's Age of Entitlement*. New York: Sentinel.

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Oksana Horbatiuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Pedagogy and Management of Educational Institutions,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>
horbatiuk@kpnu.edu.ua

Svitlana Polishchuk,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Department of Pedagogy and Management of Educational Institutions,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1325-0143>
sunrisemoon@email.ua

Abstract. Against the background of the Russian-Ukrainian war, the issue of national-patriotic education and the functional capacity of the existing system of national-patriotic education have become not only issues of a distant perspective, but an urgent

problem that requires effective solutions. The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine and measures for its implementation until 2025, ratified in June 2022, play an important role in the development of unified approaches to the subject of research. Adoption of directive documents of this type during martial law shows the orientation of the state on the values of the national idea, active patriotism, nation-centric worldview of citizens in an effort to overcome the external enemy, build a strong state, and in the future protect themselves from the threats of new wars under the influence of the weakness of the national system of patriotic education, which for now, has allowed hostile narratives to infiltrate. The purpose of the article is to conceptualize the concept of national-patriotic education of students in the context of the Russian-Ukrainian war. In the sphere of implementation of the specified goal, the basic vectors of national-patriotic education of students are determined, the relationship is clarified and management mechanisms are outlined. They are needed to solve the current issues of national-patriotic education in the context of martial law and in the near post-war perspective. The works of leading Western researchers on the problems of patriotism education and the formation of the national worldview of citizens were used to articulate the issues of national-patriotic education. Current works of Ukrainian researchers are also used, which justify the aspects of national-patriotic education already with the onset of martial law. In addition, attention is paid to the past and present experience of the USA in forming a viable strategy of national-patriotic education. At the same time, the shortcomings of approaches to national-patriotic education in Ukraine are pointed out, which prevented the formation of national-centric attitude during the 30 years of independence and enabled the military invasion of an enemy state with its imperial ideals and pseudo-narratives of Ukrainian-Russian unity.

Keywords: national-patriotic education; nation-centered attitude; national idea; national identification; Russian-Ukrainian war; social and civic competence.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Zabuzhko, O., 2022. *Optymizm ukrayins'koyi istoriyi. Omriyana ta vystrazhdana Nezalezhnist' Ukrayiny* [Optimism of Ukrainian history. The dreamed and suffered Independence of Ukraine.]. Lektsiya. Dostupno: <<https://www.youtube.com/watch?v=ldzU4rvSRCY>>..
2. Zalyubovs'kyi, I., 2022. Natsional'no-patriotychne vykhovannya molodi yak neobkhidna peredumova stvorennya hromadyans'koho suspil'stva [National-patriotic education of youth as a necessary prerequisite for the creation of a civil society]. *ArmijaInform*. 6 Lyutoho 2022. Dostupno: <<https://armyinform.com.ua/2022/02/06/nacziionalno-patriotychne-vyhovannya-molodi/>>..

3. Izhuk, S., & Shuber, O. A., 2022. Natsional'no-patriotychne vykhovannya na urokakh istoriyi ta hromadyans'koyi osvity u 5-mu klasi v umovakh rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny (2014–2022 rr.) [National-patriotic education in history and civic education lessons in the 5th grade in the conditions of the Russian-Ukrainian war (2014–2022)]. *Innovatsiyni praktyky naukovoyi osvity: materialy II Vseukrayins'koyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi 15–19 hrudnya 2022 roku, I-57*, 938.

4. Koval'chuk, N., 2021. Ukrayins'ka natsional'na ideya na vyrishal'nykh etapakh rozvytku ukrayins'koho suspil'stva [The Ukrainian national idea at the decisive stages of the development of Ukrainian society]. *Osvitnyy dyskurs: zbirnyk naukovykh prats'*, 32(4), 7–18..

5. Metel's'ka, M., & Perevedenets', P., 2022. «Denatsyfikatsiya» peretvorylasya na «deukrayinizatsiyu»: yak zminyuvalasya rytoryka putina protyahom roku ta z pochatku viyny ["Denazification" turned into "de-Ukrainization": how Putin's rhetoric changed during the year and since the beginning of the war.]. *Volyn' online*, 11 Kvitnya 2022. Dostupno: <<https://volynonline.com/denaczyfikacziya-peretvorylasya-na-deukrayinizacziyu-yak-zminyuvalasya-rytoryka-putina-protyahom-roku-ta-z-pochatku-viyny/>>.

6. Nahorna, L. P., 2010. *Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny* [Encyclopedia of the history of Ukraine. Kyiv: Scientific opinion]. Kyiv: Naukova dumka. Instytut istoriyi Ukrayiny. Dostupno: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsionalna_ideia>.

7. Pro deyaki pytannya natsional'no-patriotychnoho vykhovannya v zakladakh osvity Ukrayiny ta vyznannya takym, shcho vtratyv chynnist', nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny [...] [On some issues of national-patriotic education in educational institutions of Ukraine and the recognition as invalid of the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine [...]: MES of Ukraine; Order, Concept, Measures dated 06/06/2022 No. 527], 2022: *MON Ukrayiny; Nakaz, Kontseptsiya, Zakhody vid 06.06.2022 № 527*. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>>.

8. Pro orhanizatsiyu Vseukrayins'koyi dytyacho-yunats'koyi viys'kovo-patriotychnoyi hry «Sokil» («Dzhura») v navchal'nykh zakladakh [About the organization of the All-Ukrainian children's and youth military-patriotic game "Falcon" ("Jura") in educational institutions:]: *Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 17.02.2015 r. N 1/9-78*. Dostupno: <<https://ips.ligazakon.net/document/MUS24152>>.

9. Rasevych, L., 2022) Literaturne krayeznavstvo v estetyko-tsinnisniy paradyhmi epokhy hlobalizatsiyi [Literary regional studies in the aesthetic and value paradigm of the era of globalization]. *Visnyk nauky ta osvity*, 7(7), 27–34.

10. Sydorenko, N. I., Hrytsenko, I. V., Denysenko, V. V., & Borysenko, N. M. Derzhavna mova yak vyznachal'nyy faktor profesiynoyi diyal'nosti maybutnikh osvityan pivdnya Ukrayiny [The state language as a determining factor in the professional activity of future educators of southern Ukraine]. *Innovatsiyna pedahohika*, 50(2), 43–49.

11. Stanislavenko, L., 2020. Ukrayins'ka natsional'na ideya: perspektyvy suchasnoyi interpretatsiyi [Ukrainian national idea: perspectives of modern interpretation]. *Evropský politický a právní diskurz*, 7(1), 184–189.

12. Ustymenko, I. P., 2022. Patriotychne vykhovannya uchnivs'koyi molodi, okreslene viynoyu. *Pedahohichnyy visnyk*, 1–2, 26–29

13. Shershen', M. V., 2022. Natsional'no-patriotychne vykhovannya v umovakh rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny (2014–2022 rr.): fleshmoby yak proyektna diyal'nist' zdobuvachiv osvity. *Innovatsiyni praktyky naukovoyi osvity: materialy II Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi 15–19 hrudnya 2022 roku, I-57*, 1137.
14. Castells, M., 2004. *The information age: The power of identity*. New York: Blackwell Publishing, 209.
15. Curren, R., & Dorn, Ch., 2018. *Patriotic Education in a Global Age*. Chicag: University of Chicago Press, 196.
16. Hurska, A., 2019. Putin Seeks to Garner Support of Russian Youth through Military-Patriotic Upbringing (Part One). *Eurasia Daily Monitor*, 16, 51.
17. Jing, Y., 2020. On Manuel Castells' Identity Theory. *Self-awareness of Life in the New Era*, 1, 223. Available at: <<https://www.nbcnews.com/news/asian-america/colorado-teacher-students-rebuild-japanese-american-prison-camp-piece-piece-n1134456>>.
18. Murray, R., 2020. What is 'patriotic education' and why is it controversial? *Today*. Available at: <<https://www.today.com/parents/what-does-president-trump-mean-patriotic-education-t192373>>.
19. Schweikart, L., & Allen, M. A., 2014. *Patriot's History of the United States: From Columbus's Great Discovery to America's Age of Entitlement*. New York: Sentinel.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-34-45-63>
УДК 37.014.3:005.336.3(480)

Косенчук Юлія Геннадіївна,
аспірант,
Київський університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8069-7375>
y.kosenchuk.asp@kubg.edu.ua

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті досліджуються провідні тенденції розвитку освітньої політики Фінляндської Республіки щодо забезпечення якості шкільної освіти. За результатами розвідок проаналізовані провідні чинники змін, які впливають на систему освіти та досліджень, зокрема: демографічні зміни, зростання нерівності, трансформація праці, економіки та ділового життя, технологічний прогрес, стан навколишнього середовища та зміна клімату, демократія і права людини, а також інтернаціоналізм і глобальні проблеми.